

МЕТАФОРИЗАЦІЯ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ МИСТЕЦТВА ТА КОМЕРЦІЙНОГО ПРАВА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

METAPHORIZATION OF THE ENGLISH ART AND COMMERCIAL LAW TERMS: COMPARATIVE ASPECT

Сапожник І.В.,

orcid.org/0000-0002-0898-2921

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Суродейкіна Т.В.,

orcid.org/0000-0002-3862-5677

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Стаття присвячена дослідженню метафоризації англomовних термінів у сфері мистецтва та комерційного права з урахуванням когнітивно-лінгвістичного підходу. У роботі обґрунтовується актуальність аналізу метафоричних моделей у спеціалізованих дискурсах, оскільки метафора виступає універсальним механізмом концептуалізації та структурування знання. Залучаючи теорію концептуальної метафори Дж. Лакоффа та М. Джонсона, автори розглядають основні типи метафор – орієнтаційні, онтологічні та структурні – і демонструють їхню реалізацію в термінологічних системах мистецтвознавства й комерційного права.

Аналіз показує, що в мистецтвознавчій термінології провідними є метафори типу *ART IS A LIVING BEING*, *ART IS A JOURNEY* та *ART IS WAR*, які відображають динамічний і конфліктний характер розвитку художніх напрямів. Допоміжну функцію виконують моделі *ART IS A BUILDING* та *ART IS LIGHT*, які підкреслюють структурність мистецького твору та його культурну значущість. У сфері комерційного права домінують метафори *LAW IS A BUILDING*, *LAW IS A MACHINE/TOOL* та *LAW IS A GAME*, що підкреслюють технічний, інструментальний і регулятивний характер правової системи. Водночас використання моделей *LAW IS A JOURNEY* і *LAW IS WAR* ілюструє конкурентний характер бізнесових та судових процесів.

Порівняльний аналіз дозволяє зробити висновок, що обидві терміносистеми, що досліджуються, ґрунтуються на універсальних когнітивних схемах, проте відрізняються за своєю функціональною спрямованістю: у мистецтвознавстві концептуальна метафора виконує переважно інтерпретаційно-естетичну функцію, тоді як у комерційному праві – регулятивно-інструментальну. Отримані результати підтверджують гнучкість і адаптивність концептуальних метафор, які модифікуються залежно від специфіки дискурсу.

Перспективним видається подальше дослідження динаміки метафоризації в умовах глобалізаційних процесів, цифровізації мистецтва та транснаціоналізації правових практик, а також розроблення міждисциплінарної бази термінологічних метафор для ефективнішого аналізу гуманітарного та юридичного дискурсу.

Ключові слова: концептуальна метафора, когнітивна лінгвістика, англomовна термінологія, мистецтвознавчі терміни, терміни комерційного права, порівняльний аналіз, метафоричне моделювання.

The article is devoted to the study of metaphorization of English terminology in the fields of art and commercial law within the framework of the cognitive linguistic approach. The relevance of analyzing metaphorical models in specialized discourses is substantiated, since metaphor functions as a universal mechanism of conceptualization and structuring of knowledge. Drawing on the theory of conceptual metaphor proposed by G. Lakoff and M. Johnson, the authors identify three major types of metaphors – orientational, ontological, and structural – and demonstrate their realization in the terminological systems of art studies and commercial law.

The analysis shows that in art terminology the most productive are metaphors of the type *ART IS A LIVING BEING*, *ART IS A JOURNEY*, and *ART IS WAR*, which reflect the dynamic and conflictual character of artistic development. Auxiliary functions are performed by models such as *ART IS A BUILDING* and *ART IS LIGHT*, which emphasize the structural organization of an artwork and its cultural significance. In the sphere of commercial law, dominant are metaphors of the type *LAW IS A BUILDING*, *LAW IS A MACHINE/TOOL*, and *LAW IS A GAME*, which highlight the technical, instrumental, and regulatory nature of the legal system. At the same time, the models *LAW IS A JOURNEY* and *LAW IS WAR* illustrate the competitive nature of business and litigation processes.

A comparative analysis leads to the conclusion that both terminological systems are based on universal cognitive patterns, yet they differ in functional orientation: in art discourse, metaphor performs mainly interpretive and aesthetic functions, whereas in commercial law it is regulatory and instrumental. The findings confirm the flexibility and adaptability of conceptual metaphors, which are modified according to the specifics of each discourse.

Future research perspectives include the investigation of the dynamics of metaphorization under conditions of globalization, digitalization of art, and transnationalization of legal practices, as well as the development of an interdisciplinary database of terminological metaphors for a more effective analysis of humanitarian and legal discourses.

Key words: conceptual metaphor, cognitive linguistics, English terminology, art terms, commercial law terms, comparative analysis, metaphorical modeling.

Постановка проблеми. Вивчення термінів у сфері мистецтвознавства та комерційного права є надзвичайно важливим і актуальним завданням сучасної лінгвістики та когнітивної термінології. З одного боку, мистецька термінологія віддзеркалює еволюцію естетичних концепцій, культурні трансформації та особливості інтерпретації художніх явищ. З іншого боку, терміни комерційного права репрезентують економічні зміни, розвиток міжнародного бізнесу та механізми правового регулювання. Дослідження цих двох терміносистем дозволяє виявити як універсальні когнітивні моделі, зокрема концептуальні метафори, так і специфічні риси окремих професійних дискурсів. Актуальність теми зумовлена зростаючою потребою у міжкультурній та міждисциплінарній комунікації: мистецтвознавча термінологія є необхідною для культурної дипломатії та перекладу, тоді як комерційно-правова забезпечує ефективне функціонування міжнародних угод і правових відносин.

Новизна дослідження полягає у порівняльному аналізі термінології гуманітарної та юридично-економічної сфер, що дає можливість простежити універсальні закономірності термінотворення й специфіку їх когнітивного наповнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Англomовну термінологію мистецтва, її лінгвокогнітивні та дискурсивні характеристики вивчала Т.В. Сурodeйкіна. Номінативно-когнітивні та семантико-дискурсивні характеристики термінів комерційного права в сучасній англійській мові досліджувалися І.В. Сапожник.

Дослідження Ернста Гомбріха (Ernst Gombrich) та Вірджіла Олдріча (Virgil Aldrich) демонструють, як візуальні метафори сприяють передачі складних ідей у мистецтві. У свою чергу, терміни комерційного права відображають економічні трансформації, розвиток міжнародного бізнесу та функціонування правових механізмів регулювання.

До проблеми метафоризації концептів зверталися такі дослідники, як М. Джонсон, Дж. Лакофф, Є. МакКормак, а також українські науковці О. Бешлей, Н. Єсипенко, Л. І. Лисиченко.

Постановка завдання. Значна частина сучасної термінології формується на основі концептуальних метафор, які, відповідно до теорії Дж. Лакоффа та М. Джонсона, виступають ключовими механізмами людського мислення та пізнання. Метафоричне осмислення дозволяє інтерпретувати абстрактні сфери, такі як кіберпростір або цифрові загрози, у термінах більш конкретного і тілесного досвіду. Як відзначає Д. Тичинська, аналіз концептуальної метафори є однією з про-

відних тенденцій сучасної лінгвістики. Теорія концептуальної метафори постійно еволюціонує, набуваючи нових інтерпретацій та поширюючись на дедалі ширші сфери дослідження. У контексті сучасної когнітивної лінгвістики метафора розглядається як когнітивний механізм, що забезпечує осмислення абстрактних понять через конкретні уявлення [4, с. 68–69]. Таким чином, метафора виступає базовим інструментом концептуалізації та пізнання дійсності, сприяючи моделюванню повсякденного досвіду, організації сприйняття реальності та визначенню способів поведінки у світі. Понятійна система, сформована за допомогою метафор, відіграє ключову роль у структуризації буденного знання [4].

Історичний інтерес до концептуальної метафори виник ще в першій половині ХХ століття, що було зумовлено широким поширенням метафоричних конструкцій у повсякденному мовленні. І. А. Річардс (1938) розглядав мислення як фундаментально метафоричне, а Б. Л. Ворф (1956) підкреслював вплив метафор часу, руху та мислення, закладених у мовній системі, на формування альтернативної картини світу [8].

Концептуальний підхід до метафори був систематизований у межах теорії Дж. Лакоффа та М. Джонсона, які доводили, що повсякденна система понять за своєю природою метафорична. Вони стверджували, що метафора пронизує не лише мовлення, а й мислення та діяльність людини [7]. Згідно з їхньою теорією, процес метафоризації ґрунтується на взаємодії двох доменів: когнітивної структури джерела (*source domain*) та цільового домену (*target domain*). Це зіставлення здійснюється через метафоричне проектування (*metaphorical mapping*), що забезпечує когнітивне відображення одного домену в термінах іншого [7, с. 9].

У межах типології концептуальних метафор, запропонованої Дж. Лакоффом та М. Джонсоном, розрізняють три основні категорії:

1. Орієнтаційні метафори (*orientational metaphors*) – пов'язані з просторовими або сенсорними координатами та опозиціями, такими як «вгору–вниз», «всередині–зовні», «попереду–заду» [7, с. 35–36]. Наприклад: *optimism is up – she is feeling on top of the world* (вона у чудовому настрої), *depression is down – he is feeling at rock bottom* (він відчуває себе на дні).

2. Онтологічні метафори (*ontological metaphors*) – слугують для репрезентації абстрактних явищ як конкретних об'єктів або сутностей [там само, с. 49–50]. Так, концепт *market volatility* подається як реальна сила або об'єкт: *market volatility*

is a storm we must weather (нестабільність ринку – це буря, яку потрібно пережити), *market volatility is creeping into our investments* (нестабільність ринку повільно впливає на наші інвестиції).

3. Структурні метафори (*structural metaphors*) – базуються на перенесенні структур однієї складної концептуальної області на іншу, що дозволяє структурувати абстрактні поняття за допомогою більш конкретної схеми [7, с. 97]. Наприклад, концепт *argument is a journey* у висловах *we have reached a dead end in the discussion, let's move forward with the debate* (ми зайшли в глухий кут у дискусії; давайте рухатися далі у дебатах).

Отже, завданням цієї статті є дослідження типології концептуальної метафори в межах англomовних термінологій мистецтвознавства та комерційного права, а також їх порівняльний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Проаналізуємо концептуальні метафори в англomовній термінології мистецтва та комерційного права.

У мистецтвознавчій термінології (*art terminology*) концептуальні метафори відіграють велику роль, адже вони допомагають описувати абстрактні естетичні явища через більш зрозумілі концепти. Нижче наведемо кілька типових концептуальних метафор досліджуваної термінології:

1. ART IS A LIVING BEING (МИСТЕЦТВО – ЖИВА ІСТОТА): *the birth of modernism* – народження модернізму, *the death of painting* – смерть живопису, *the life of a style* – життя стилю, *to revive classical traditions* – відродити класичні традиції. Тут мистецькі напрями осмислюються як істоти з біографією.

2. ART IS A JOURNEY (МИСТЕЦТВО – ПОДОРОЖ): *the evolution of artistic taste* – еволюція художнього смаку, *the development of Impressionism* – розвиток імпресіонізму, *a new direction in painting* – новий напрям у живописі, *to lead the way in sculpture* – прокладати шлях у скульптурі. Художні процеси сприймаються як шлях або рух у просторі.

3. ART IS WAR (МИСТЕЦТВО – ВІЙНА): *the battle of styles* – битва стилів, *to attack traditional forms* – атакувати традиційні форми, *avant-garde against the establishment* – авангард проти усталеного порядку, *to conquer new aesthetic territory* – завойовувати нові естетичні території. Тут мистецькі тенденції осмислюються як ворогуючі сили.

4. ART IS A BUILDING (МИСТЕЦТВО – БУДІВЛЯ/АРХІТЕКТУРА): *the foundation of modern aesthetics* – фундамент сучасної естетики, *the structure of a composition* – структура композиції, *to construct an image* – сконструювати образ, *to build perspective* – будувати перспективу. Мистецькі

твори описуються як споруди, що мають основу, каркас, архітектуру.

5. ART IS LIGHT (МИСТЕЦТВО – СВІТЛО): *the enlightenment of art* – просвітлення мистецтва, *to shed light on the essence of beauty* – пролити світло на сутність краси, *a bright period in art history* – яскравий період в історії мистецтва, *a dark age in painting* – темна епоха у живописі. Етапи мистецтва оцінюються через метафори світла/темряви.

6. ART IS A BODY (МИСТЕЦТВО – ТІЛО): *the body of work* – корпус творчості, *the heart of the picture* – серце картини, *the face of modern art* – обличчя сучасного мистецтва, *to give life to an image* – вдихнути життя в образ. Мистецтво розглядається як живий організм.

Бачимо, що такі метафори не лише відображають когнітивні моделі, а й формують спосіб мислення мистецтвознавців та критиків.

У мистецтвознавчій термінології найбільш продуктивними виявляються концептуальні метафори типу ART IS A LIVING BEING (*birth of modernism, death of painting, revival of traditions*) – адже історія мистецтва часто осмислюється як "біографія" стилів і напрямів, ART IS A JOURNEY (*evolution, development, new direction*), бо мистецтво постійно розглядається у динаміці, як процес руху вперед, ART IS WAR (*battle of styles, to attack forms*), оскільки художні течії зазвичай описуються в опозиції одна до одної, через конфлікт і боротьбу.

Менш частотними, але все ж значущими, є моделі ART IS A BUILDING та ART IS LIGHT, які виконують допоміжну пояснювальну функцію (наприклад, підкреслюють структурність чи цінність мистецтва).

Таким чином, аналіз концептуальних метафор у мистецтвознавчій термінології англійської мови свідчить про їхню ключову роль у формуванні наукового дискурсу. Найчастіше використовуються метафори життя та подорожі, які дозволяють репрезентувати мистецтво як динамічний, постійно змінюваний організм із власною біографією та історичним розвитком. Значна частка метафор війни підкреслює конфліктний характер художнього процесу, що розгортається у протистоянні стилів і напрямів. Метафори будівлі та світла мають додатковий пояснювальний потенціал: вони дозволяють розкривати структуру твору та оцінювати його значущість у культурному контексті. Отже, концептуальні метафори не лише слугують зручним інструментом опису мистецтва, а й формують спосіб його концептуалізації в англomовній науковій традиції.

У сфері комерційного права (commercial law) теж активно функціонують концептуальні метафори. Вони допомагають осмислити складні правові відносини через більш конкретні й зрозумілі образи. Наведемо типові приклади:

1. LAW IS A BUILDING (ПРАВО – БУДІВЛЯ): *the foundation of contract law* – фундамент договірного права, *the pillars of commercial law* – стовпи комерційного права, *the structure of an agreement* – структура угоди, *to build a solid case* – побудувати міцну справу. Метафора підкреслює ієрархічність і впорядкованість правової системи.

2. LAW IS A LIVING BEING (ПРАВО – ЖИВА ІСТОТА): *the life of a contract* – життя контракту, *birth of a company* – народження компанії, *the death of an agreement* – смерть угоди, *reviving old claims* – відродження старих позовів. Комерційні угоди сприймаються як істоти з початком, розвитком і завершенням.

3. LAW IS A JOURNEY (ПРАВО – ПОДОРОЖ): *the path to settlement* – шлях до врегулювання, *a new direction in trade law* – новий напрям у торговельному праві, *to move forward with litigation* – рухатися вперед із судовим процесом, *navigating complex regulations* – орієнтуватися у складних регуляціях. Процеси права інтерпретуються як рух у просторі.

4. LAW IS WAR (ПРАВО – ВІЙНА): *a legal battle* – юридична битва, *to attack a claim* – атакувати позов, *to defend one's rights* – захищати свої права, *to fight a lawsuit* – боротися зі справою. Судові процеси і суперечки у бізнесі осмислюються як боротьба.

5. LAW IS A GAME (ПРАВО – ГРА): *rules of the market* – правила гри на ринку, *to play by the rules of contract law* – грати за правилами договірного права, *a fair deal* – чесна угода, *to gain an advantage in negotiations* – отримати перевагу в переговорах. Ділові й правові відносини подаються як взаємодія з правилами та стратегіями.

6. LAW IS A MACHINE/TOOL (ПРАВО – МАШИНА/ІНСТРУМЕНТ): *legal mechanisms of enforcement* – правові механізми виконання, *an instrument of regulation* – інструмент регулювання, *to set legal machinery in motion* – запустити правовий механізм, *a tool for dispute resolution* – інструмент врегулювання спорів. Підкреслюється функціональний і технічний характер права.

Як бачимо, у комерційному праві домінують ті ж універсальні когнітивні моделі, що й у гуманітарній сфері: будівля, живий організм, подорож, війна, гра, машина. Вони роблять юридичну мову більш образною, але водночас допомагають юристам, бізнесу й сторонам угод легше оперувати абстрактними правовими концептами.

Порівняємо концептуальні метафори в англійських термінологічних системах мистецтва і комерційного права.

Розглянемо їхні спільні риси. Так, в обох сферах активно функціонують універсальні когнітивні моделі: LAW/ART IS A BUILDING (*foundation of aesthetics / foundation of contract law*), LAW/ART IS A LIVING BEING (*life of a style / life of a contract*), LAW/ART IS A JOURNEY (*new direction in painting / new direction in trade law*), LAW/ART IS WAR (*battle of styles / legal battle*). Це свідчить про те, що мислення як у гуманітарній, так і в юридично-економічній сфері ґрунтується на однакових базових концептуальних схемах.

Ми також помітили наступні відмінні риси.

У мистецтві метафори більш експресивні, емоційні та оцінні (*bright period, death of painting, heart of the picture*). Вони спрямовані на опис творчості як живого, конфліктного і динамічного процесу. Часто використовуються образи світла та тіла, що підкреслюють духовний, чуттєвий аспект.

У комерційному праві метафори більш раціональні, технічні та інструментальні (*legal mechanism, tool for dispute resolution, rules of the market*). Домінують моделі будівлі та машини, які акцентують на структурі, регуляції й функціональності. Значна частина образів походить з гри та війни, що відображає конкурентний характер бізнесу й судових процесів.

Висновки. Аналізуючи функції концептуальної метафори у досліджуваних сферах, ми виявили, що у мистецтвознавстві метафора виконує переважно пояснювально-естетичну функцію: допомагає інтерпретувати художні явища, робить дискурс образним і доступним. Натомість, у комерційному праві метафора має регулятивно-інструментальну функцію: вона полегшує розуміння складних юридичних понять, надає їм більшої конкретності й практичності.

Отже, концептуальні метафори є універсальним когнітивним механізмом як у мистецтвознавстві, так і в комерційному праві. Однак їхня специфіка різниться залежно від сфери: мистецтво тяжіє до експресивних і чуттєво-оцінних метафор, тоді як комерційне право – до раціональних, інструментальних і стратегічних. Це показує, що метафора адаптується до потреб конкретного дискурсу: у мистецтві – для інтерпретації краси й творчості, у праві – для організації та регуляції ділових відносин.

Перспективним є дослідження динаміки зміни метафоричних моделей у зв'язку з глобалізаційними процесами, цифровізацією мистецтва та транснаціоналізацією комерційного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гомбріх Е. Оповідь про мистецтво. Київ: Arthuss, 2024. 664 с.
2. Сапожник І. В. Номінативно-когнітивні та семантико-дискурсивні характеристики термінів комерційного права в сучасній англійській мові: дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2007. 207 с.
3. Суродейкіна Т. В. Лінгвокогнітивні та дискурсивні характеристики англомовної мистецтвознавчої термінології: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2008. 337 с.
4. Тичинська Д. Концептуальна метафора як засіб вираження образності в англійських поетичних текстах. III Всеукраїнська наукова конференція студентів, аспірантів і молодих учених «*Мовний простір слов'янського світу*». Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2017. С. 68 – 69.
5. Aldrich V. *Philosophy of Art*. Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall Foundations of Philosophy Series. 1963. 116 p.
6. Boyd R. *Metaphor and Theory Change: What is "Metaphor" a Metaphor for?* Ortony A. (ed.) *Metaphor and Thought*. 2nd ed. Cambridge: CUP, 1993. P. 481–532.
7. Lakoff G., M. Johnson. *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press, 2003 [1980]. 276 p.
8. Madsen M.W. Cognitive Metaphor Theory and the Metaphysics of Immediacy. *Cognitive Science*. Volume 40, Issue 4. 2015. P. 881-908. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/cogs>. (дата звернення 14.06.25)

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025